

JOŠ NEŠTO O DALJIM ZMAJEVIM NJEMAČKIM UZORIMA

JEVTO M. MILOVIĆ

S pravom se može reći da nema kod nas pjesnika koji je više prevodio od Jovana Jovanovića Zmaja. Zmaj je slobodno prevodio s njemačkoga, mađarskoga, ruskoga, francuskoga, engleskoga, poljskoga, češkoga, rumunskoga. Ispod naslova svojih prijevoda stavljao je razne oznake, kao na primjer: »po Ulandu«, »po Beranžeu«, »Hajne«, »po Puškinu«, »Miler«, »slobodno po Šamisu«, »Ljermon-tov«, »od Prešerna«, »po Geteu«, »po nemačkom«, »po francuskom«, »po mađarskom«, »s nemačkog«, »prevedeno«, »slobodno po Fl. B.«, »iz Fl. Bl.«, »iz N. Fl. Bl.«, »H. L.« itd. Iza naslova nekih njegovih prepjeva ili prerada nalazi se jedna zvjezdica »*«, a iza naslova nekih drugih njegovih prijevoda stoje dvije zvjezdice »**«. On je izjavio na jednom mjestu svojih djela da su njegove pjesme pored kojih se nalaze dvije zvjezdice »**« prevedene s nekoga stranoga jezika, a da su one pored čijeg naslova stoji jedna zvjezdica »*« ispjevane »po tuđoj zamisli«. Ali te njegove oznake nijesu uvijek pouzdane. Ima, naime, kod njega pjesama pored čijeg naslova stoji jedna zvjezdica »*«, pa su te pjesme slobodni prijevod, a ima pak kod njega pjesama pored čijeg se naslova nalaze dvije zvjezdice »**«, pa su one ispjevane po tuđoj zamisli. Kod njega se nalazi i veliki broj pjesama pored kojih nema nikakvih oznaka iz kojih bi se vidjelo da one potiču od nekoga stranoga pisca, pa ipak su one slobodni prepjev s nekoga stranoga jezika.

To je naravno sve razumljivo kad se zna da je Zmaj sarađivao u raznim književnim i političkim listovima i časopisima, kalendara-rima i raznim godišnjacima, da je on godinama izdavao nekoliko časopisa koje je morao popunjavati svojim priložima, da broj njegovih šifara i pseudonima, po riječima Jaše Prodanovića, premaša dvije stotine i da je on prepjevavao sa stranih jezika i stihove za koje nije znao čiji su. Ne smije se, osim toga, zaboraviti da su urednici pojedinih listova, rasopisa i godišnjaka namjerno izostavljali Zmajeve oznake koje je on bio stavio pored naslova svojih prijevoda

i prepjeva. Radi toga se mora strahovati da će se jednoga dana utvrditi da su i neke najljepše Zmajeve pjesme ispjevane »po tuđoj zamisli« ili da su slobodni prepjev s nekoga tuđega jezika. U velikom broju svojih studija i članaka o uticaju njemačke književnosti na Zmaja mi smo već na to upozorili.

Ovdje će biti riječ još o nekim Zmajevim pjesmama koje su prijevod ili prepjev s njemačkoga na naš jezik.

Poznati njemački liričar i istaknuti dječji pjesnik i pripovjedač Robert Rajnik (Robert Reinick, 1805—1852) izvršio je dosta jak uticaj na Zmaja. Zmaj se, izgleda, vrlo rano upoznao s Rajnikovom poezijom. On je 1865. g. štampao u šaljivom kalendaru *Priklapalo* svoj prepjev »Čudnovati događaj« (Robert Rajnik). Ta je pjesma prepjev Rajnikove pjesme »Curiose Geschichte«. G. 1876. objavljuje Zmaj svoju pjesmu »Mačka«; pored njenog naslova stavlja jednu zvjezdicu. To bi značilo da je svoju pjesmu ispjevao »po tuđoj zamisli«. On je glavnu misao za tu svoju pjesmu pozajmio od Rajnika. Rajnikova pjesma »Der Affe« uticala je na njegovu pjesmu »Mačka«. G. 1880. objavljuje Zmaj dva svoja prepjeva. To su »Majska zora« (Od Rajnika) i »Magarac i frula« (Po Rajniku). Pjesma »Majska zora« (Od Rajnika) nastala je na osnovu Rajnikove pjesme »Frühlingslied«, a pjesma »Magarac i frula« (Po Rajniku) nadahnutu je Rajnikovom pjesmom »Der musikalische Esel«. G. 1881. Zmaj objavljuje svoju pjesmu »Laž«. Pored njenoga naslova stavlja jednu zvjezdicu. Ta zvjezdica označuje da je pjesma »Laž« ispjevana »po tuđoj zamisli«. Ona zaista nije originalna. Nastala je pod uplivom Rajnikove poznate pjesme »Deutscher Rat«. G. 1888. izlazi iz štampe Zmajeva prerada »Dete i jabuka« (Po nemačkom). Ta je pjesma prepjev Rajnikove pjesme »Vom schlafenden Apfel«. U 17. i 18. broju lista *Neven* pojavljuje se 1902/1903. g. Zmajeva pjesma »Igranka«. Pored njenoga naslova ne stoji nikakva oznaka iz koje bi se vidjelo da ona nije originalna. Ta je pjesma međutim slobodna prerada Rajnikove pjesme »Närrischer Tanz«. G. 1903/1904. Zmaj prepjeva Rajnikovu pjesmu »Das Dorf« i objavljuje je pod naslovom »Na selu« s primjedbom »po nemačkom«. Pored Zmajevog prepjeva »Velika tajna«, koji je štampan 1904/1905. u 13. i 14. broju *Nevena*, nema nikakve oznake iz koje bi se vidjelo da je ta pjesma stranoga porijekla. Pjesma »Velika tajna« je slobodna prerada Rajnikove pjesme »Grosses Geheimnis«. Ispod naslova Zmajeva prepjeva »Lep cvet« (Po Geteu), koji se pojavio u 14. broju *Nevena* 1905/1906, nalazi se primjedbom »po Geteu«. Zmaj se pak nije ovdje nadahnuo Geteom, nego Rajnikom. Rajnikova pjesma »Schön Blümlein« bila je izvor njegovu prepjevu »Lep cvet« (Po Geteu). Pored naslova Zmajeve pjesme »Iskušenje« nalazi se jedna zvjezdica. To znači da je i ta pjesma ispjevana »po tuđoj zamisli«.

Ta pjesma i nije zapravo ništa drugo do prepjev Rajnikove pjesme »Versuchung«. Ni priča »Oblak«, koja je štampana kao Zmajeva svojina u 15. broju *Nevena* 1905/1906, nije originalna. To je slobodni prijevod Rajnikove priče »Die Wolke«.

Ima još jedna pjesma kod Zmaja koja stoji pod Rajnikovim uticajem. To je »Stara istina«. Ona je objavljena u 17. broju *Nevena* 1898/1899. Rajnikova pjesma »Der Faule« nadahnula je našega pjesnika za njegovu pjesmu »Stara istina«. To se jasno vidi kad se te dvije pjesme uporede.

STARA ISTINA¹

Prohtelo se malom Jovi	Tad se svašta prima lasno,
Da mu štene lepo človi,	Jer kada se omatori,
Pak se muči,	Tad je kasno.
Trud ne štedi,	To je čuo s drugog kata
Pa ga uči, —	Jovin tاتا;
A pseto se jedi:	Tad se zdravo obradov'o
»Ja sam«, veli, »malo štene,	I dovikn'o: »Bravo, Jovo!
Još je rano to za mene«,	Što si rek'o, to je tako
A Jova mu na to kaže:	I tako će uvek biti —
»Čuti, vraže!	Al' ne važi samo za pse,
Iz malena učit treba,	Po tome se vladaj i ti«.

DER FAULE²

»Heute nach der Schule gehen,
Da so schönes Wetter ist?
Nein! Wozu denn immer lernen,
Was man später doch vergisst!

Doch die Zeit wird lang mir werden,
Und wie bring' ich sie herum?
Spitz! komm her! dich will ich lehren.
Hund, du bist mir viel zu dumm!

Andre Hund' in deinem Alter
Können dienen, Schildwach stehn,
Können tanzen, apportieren,
Auf Befehl ins Wasser gehn.

Ja, du denkst, es geht so weiter,
Wie du's sonst getrieben hast?
Nein, mein Spitz, jetzt heisst es lernen.
Hier! Komm her! Und aufgepasst!

¹ *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, priredio Jaša M. Prodanović, Beograd 1933, knj. VI, str. 87—88.

² Robert Reinick, *Märchen-, Lieder- und Geschichtenbuch. Gesammelte Dichtungen Reinicks für die Jugend*, Bielefeld und Leipzig, 1919, str. 185.

So — nun stell dich in die Ecke —
Horch! den Kopf zu mir gericht't
Pfötchen geben! — So! — noch einmal!
Sonst gibt's Schläge! — Willst du nicht?

Was? du knurrst? du willst nicht lernen?
Seht mir doch den faulen Wicht!
Wer nichts lernt, verdient Strafe,
Kennst du diese Regel nicht?« —

Horch! — Wer kommt? — — Es ist der Vater,
Streng ruft er dem Knaben zu:
»Wer nichts lernt, verdient Strafe!
Sprich! und was verdienst du?«

Samo je glavna misao zajednička tim dvjema pjesmama: dječaci uče svoje pse da im lijepo člove. Velika je pak razlika u samoj njihovoj obradi. I naslovi su im drukčiji. Izraz »Stara istina« krije u sebi i nešto malo od sadržaja pjesme:

»Čuti, vraže!
Iz malena učit treba,
Tad se svašta prima lasno,
Jer kada se omatori,
Tad je kasno«.

Naslov »Der Faule« sadrži bitnu osobinu glavnoga lika same pjesme: — ljenjivcu se ne ide u školu i iz velike dosade uči svoga psa da bude poslušan:

»Heute nach der Schule gehen,
Da so schönes Wetter ist?
Nein! Wozu denn immer lernen,
Was man später doch vengisst!«

U samom početku Zmajeve pjesme »Stara istina« sâm nam pjesnik priča kako se Jovo mnogo muči da bi naučio svoje pseto da lijepo človi. Kasnije se odvija razgovor između Jove, njegova oca i njegova psa. Ljenjivac iz Rajnikove pjesme »Der Faule« dugo razgovara sa samim sobom i sa svojim psom. Njegov je govor dosta iskidan. Zvuči dosta usiljeno. U Zmajevoj pjesmi »Stara istina« postoji veliki sklad između smisla i zvuka riječi. Pjesma je dobila znatno mekši ton. Ispjevana je u lakom i tečnom stihu. Njeni se stihovi rimuju. Čas se sastaje od osam, a čas od četiri sloga. Kraći stihovi unose veću živost u pjesničko kazivanje.

Zmajeva pjesma »Stara istina« djeluje kao originalna pjesma.

I Zmajeva pjesma »U gori«, pored koje stoji primjedba »po nemačkom« i koja je štampana u 18. broju lista *Žiža* 1872, nastala je pod uplivom Rajnikove pjesme »Nachts in der Ferne«.

Ovdje donosimo obadvije pjesme u cjelini.

U GORI³
(Po nemačkom)

Ne veruješ, što ne vidi oko,
Da imade u gorici vila?
Ah, ti nisi zaiš'o duboko,
Pa ti s' tajna nije razavila.

Dublje pođi u taj suton lepi,
Tiho — stani — disanje pritaji, —
Zar ne čuješ kako lišće strepi,
K'o da lete meki uzdisaji!

To su laki vilini koraci,
Tu je vila pala iz oblaka,
Nit' se miči, ni pogleda baci,
Nestaće je kad spazi junaka.

Sad zažmuri, k'o da sveta nema —
Pusti dušu nek u slasti tme —
Osećaš li k'o da s' vila sprema,
Da te svojim plaštom zaogrne?

Osećaš li uzdaha duboka? —
Po tvom licu kose raspletene? —
Samo žmuri, ne otvaraj oka,
Osetićeš i poljupce njene.

Zato i ja čarnu goru tražim,
U njoj čase najmilije živim,
Sa blizinom vilinom se snažim,
Oči sklopim, pa se vili divim.

A kad prenem okom iznenada,
Prene brže od najbržih ptica,
Ne sagledam njena lica mlada,
Samo otsev zlaćanih vitica,

Beše l' vila što me sad celiva? —
Ili draga? — Sad ni jedne nema —
Obadvoje ujedno se sliva, —
I ja pevam njima obadvema.

NACHTS IN DER FERNE⁴

Die Nacht ist nicht so schweigsam, wie du meinst,
Es ziehn der Wesen viel im näch't'gen Raum,
Und ob du heiter blickst und ob du weinst,
Sie flüstern sich es zu, du menkst es kaum.

Sie flattern weiter durch die stille Luft,
Sie schwingen über alle Wipfel sich;
Du meinst; es sei der Nacht geschäft'ger Duft,
Du glaubst allein zu sein — du täuschest dich.

Die leichtbeschwingte unsichtbare Schar
Sie blickt in deine Seele tief hinein;
Dein Innerstes, sie macht es offenbar;
Doch fürchte nichts, sie kündet 's mir allein.

Sie hat dein liebes Bild mir hergebracht,
Mir winkt dein Auge, lacht dein süsser Mund.
Wie sie geschwätzig ist, die stille Nacht!
Wie heiss, wie treu du liebst, sie thut mir 's kund.

³ *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, Beograd 1935, knj. XI, str. 84—86.

⁴ Robert Reinick, *Lieder*, Halle a. d. S., Druck und Verlag von Otto Hendel, str. 50.

U početku pjesme »U gori« naš se pjesnik obraća čitaocu, savjetuje mu da u sutonu zađe duboko u šumu, da tada prestane da diše, pa će čuti »kako lišće strepi, k'o da lete meki uzdisaji!«. To su, kaže mu, »laki vilini koraci«. Vila se spustila iz oblaka. Čitalac se ne smije pokretati, ni vilu posmatrati jer će ona odmah nestati čim ga ugleda. Potrebno je tada samo da oči zatvori i da pusti svoju »dušu nek u slasti trne« i onda će primijetiti kao da se vila sprema da ga svojim plaštom zaogrne, a po svome će licu osjetiti njene raspletene kose i njene poljupce. Odjedanput sad nastaje prelom u pjesmi »U gori«. Pjesnik ispoljava svoju veliku ljubav prema planini:

»Zato i ja čarnu goru tražim,
U njoj čase najmilije živim,
Sa blizinom vilinom se snažim,
Oči sklopim, pa se vili divim«.

Ni pjesnik ne smije vilu gledati. Čim oči otvori, ona prhne, iščezne i samo se vidi odsjaj njenih zlatnih pletenica. Sad ni pjesniku nije sasvim jasno da li je to bila vila ili njegova draga. One su obadvije nestale. Slile su se u jedno biće. Njemu je samo preostalo da o njima pjeva.

I u Rajnikovoj pjesmi »Nachts in der Ferne« vlada slična atmosfera. Pjesnik javlja svojoj dragoj da noć nije ćutljiva kao što se to misli. U njoj se mnoga bića kreću po mirnom zraku, šapuću jedno drugome o pjesnikovoj dragoj, a zatim odlaze dalje, šumno se dižu u vis iznad vrhova drveća i polijeću u nebo prozračno. Draga pjesnikova misli da se to oko nje razlijeva noćni miris i vjeruje da je u tom trenutku sama, ali se vara. Lakokrila četa nevidljivih bića uvlači se duboko u njenu dušu, otkriva je i njen lik nosi njenom dragom. Pjesnik sad vidi kako ga njegova draga posmatra i kako mu se smije. Samo se čudi kako je tiha noć brbljiva.

Ako potražimo u Zmajevoj pjesmi »U gori« pojedinosti iz Rajnikove pjesme »Nachts in der Ferne«, jedva da ćemo nešto od njih naći. One su se kod Zmaja manje-više rastopile. Naš je pjesnik i ovoga puta uzeo motiv za svoju pjesmu »U gori« iz naše narodne usmene lirike i epike. Vila i pjesnik, to je Zmajevo česta tema. On je slušao još kao dijete bajke o vilama od svoje »stare tetke po majci« i u svojoj pjesmi »Kad sam jošte...« pominjaće ih »kao tajnu detinjstva«.⁵ Slobodna priroda, planina i šuma privlačile su ga neodoljivom draži. Često je inspirisan njihovom ljepotom. On je i svoju pjesmu »U gori« iz 1895. posvetio šumi. Neka bude ovdje navedena cijela pjesma:⁶

⁵ Vladan Nedić, »Zmajeve 'Snohvatice', Izraz, avgust-septembar 1963, XII, broj 8—9, str. 184.

⁶ *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, Beograd 1933, knj. I, str. 263.

U GORI

Zelena je gora ptičija domaja,
U njoj se sloboda sa tišinom spaja;
Tu je blagi proced sunčevoga sjaja,
Tu i čovek nađe jedan časak raja.

Eve me u gori; odahnuše grudi, —
Tu su ptice same, — ptice nisu ljudi.
Ne dođoh da lovim, dođoh da prošetam, —
Jel'te, drage ptice, ja vama ne smetam?

Kako su se bratski zagrlile grane,
Lišćem navejane, rosom pokapane!
Što starije stablo, više ruka daje,
Pa ne vidiš neba, samo zagrljaje.

Tu je negde potok, potok nešto zbori,
Zna da j' u slobodi, zna da je u gori,
Ali ne zna da mu neko žubor tubi,
Da ga srcem sluša, da ga dušom ljubi,

A ni povetarče, osećam, ne spava;
Ne plahuje burno, samo poigrava,
Detinjasto pirka, sigr'o bi se čime, —
Da uzdahnu grudi, sigr'o bi se time.

Leluja se miris, a ne traži hvale, —
Tu se nisu majske ruže rascvetale,
Al' svežina struji kroz listance svako,
Pa miriše tako.

Oh tišino pojna, mirisavi hlade,
Zagrljeni sklade, Božji rukosade,
Odaljeni svete pitome slobode,
Ja bih vol'o dugo samovati ovde!

Tu se neka slabost bez bolova rada,
Sve što dublje lažiš, sve samota slada.
Ovde srce stresa natrunicu mnogu, —
Tu se duša uči moliti se Bogu.

Pojte, drage ptice, ka' da nisam tude
— Ko u gori peva, ne peva za ljude —
Pojte, drage ptice, a ja ću da snevam,
— Ako ne znam pevat, pesme razumevam,
Pesme što se čiste rajska visa maše,
Razumevam pesme, — možda samo vaše...

Pjesma »U gori« je ispjevana u strofama. Sastoji se od osam kvartina i jedne sestine. U prvoj njenoj kitici doživljaj je vizuelan. Tu su zelena gora i »proced sunčevoga sjaja«. Spojena je tu sloboda s tišinom. Opis je prijatan i idiličan i služi kao uvod u pjesmu.

U drugoj su strofi prikazana pjesnikova osjećanja koja su se probudila u prirodi: pjesnik je napustio ljude, pobjegao u goru, našao se u društvu ptica i odmah je osjetio u svojim grudima neko olakšanje. Treća kitica slika samu šumu. Tu su stabla, guste grane, lišće, rosa i nebo. I ta je strofa zapravo vizuelna. U četvrtoj se strofi ponovo spominje sloboda. Tu je prisutan zvukovni doživljaj. Potok se pojavljuje. Čuje se njegovo živo mrmorenje. Pjesnik osluškuje s velikim uživanjem huk vode. Karakteristični su ovdje glagolski oblici: »zbori«, »tubi«, »sluša« i »ljubi«. Peta kitica opisuje atmosferu u gori. Riječ je tu uglavnom o povjetarcu koji čarlija. Šesta je strofa posvećena mirisu i svježini: »Leluja se miris« i »svezina struji kroz listance svako«. U sedmoj se kitici nalaze miris i tišina u »zagrljenom skladu«. Ovdje se opet spominju sloboda i pjesnikova želja da u gori živi i samuje. Tu dolazi još jednom do izražaja bjekstvo od ljudi. Osmi strofa prikazuje u kontrastu grad kao simbol sputanoga ljudskoga života i prirodu kao simbol slobode. Ponovo se tu govori o samoći. U devetnoj je kitici riječ o ptičjoj pjesmi. Pjesnik je ušišćen slobodom i tišinom u prirodi. Sad bi htio da zaklikće od miline, ali ne zna da pjeva. Zato moli ptice da zapjevaju.

Pjesma »U gori« prebogata je ukrasnim dodacima. U njoj su česte metafore i apostrofe. Sadrži i obilje personifikacija:

»Kako su se bratski zagnile grane...
Što starije stablo, više ruka daje...
Tu je negde potok, potok nešto zbori...
A ni povetarče, osećam, ne spava;
Ne plahuje burno, samo poigrava,
Detinjasto pirka, sigr'o bi se čime...
Leluja se miris, a ne traži hvale...«

Pjesma je ispjevana u dostojanstvenom dvanaesteru koji sasvim odgovara tužnom pjesnikovu raspoloženju. Rima je u njoj bogata. Slikuju se riječi na kraju dva stiha po shemi aa, bb:

»Što starije stablo, više ruka daje,
Pa ne vidiš neba, samo zagrljajek«.

Tu nailazimo i na leoninski slik:

»Lišćem navejane, rosom pokapanel«

Pokatkad se rimuje posljednja riječ jednoga stiha sa sredinom i krajem narednoga stiha:

»Oh tišino pojna, mirisavi hlade,
Zagrljeni sklade, Božji rukosade«.

Rima se javlja i na kraju više uzastopnih stihova:

»Zelena je gora ptičija domaja,
U njoj se sloboda sa tišinom spaja:
Tu je blagi proced sunčevoga sjaja,
Tu i čovek nađe jedan časak raja«.

Ljepotu stiha povećavaju asonancije i aliteracije. U prvoj strofi ima 19 zvonkih »a« koja su sasvim u skladu sa »procedom sunčevoga sjaja« o kome je tu riječ.

Pjesma »U gori« nije sasvim originalna. Zmaj se za nju nadahnio poezijom poznatoga i veoma popularnoga francuskoga lirskoga pjesnika Pjera Žana Beranžea (Pierre Jean de Béranger, 1780—1857). On se vrlo rano upoznao s Beranžeovim pjesništvom. God. 1857. objavljuje u *Sedmici* svoj prvi prijevod iz Beranžeovih djela »Dve milostive sestre« (Po Beranžeu), tj. »Les deux soeurs de charité«. God. 1858. štampa takode u *Sedmici* svoj prijevod »Moj poziv« (Beranže), tj. »Ma vocation«. U listu *Zmaju* se javlja 1866. sa svojim prijevodom »Kralj ivetovski« (Beranže), tj. »Le roi d'Yvetot«. U kalendaru *Polazeniku* za 1874. g. izlazi njegov prijevod »Zvezde« (Beranže), tj. »Les étoiles qui filent«. *PolazeNIK* donosi 1873. njegov prijevod »Mojim prijateljima, kad su postali ministri-ma« (Beranže), tj. »A mes amis, devenus ministres«, a 1876. njegov prijevod »Blagodarenije jednog epikurejca (Beranže), tj. »Deo gratias d'un épicurien«. God. 1863. Zmaj prepjevava Beranžeovu pjesmu »Les rossignols« i objavljuje je u listu *Danica* pod naslovom »Slavuji« (Po Beranžeu). Bez sumnje nezadovoljan ovim svojim prepjevom, kasnije se vraća Beranžeovoj pjesmi »Les rossignols«, prevodi je i objavljuje prepjev 1874. u kalendaru *PolazeNIK* pod naslovom »Slavuji« (Beranže).

Evo Beranžeove pjesme »Les rossignols«.⁷

La nuit a ralenti les heures;
Le sommeil s'étend sur Paris.
Charmez l'écho de nos demeures;
Éveillez-vous, oiseaux chéris.
Dans ces instants où le coeur pense,
Heureux qui peut rentrer en soi!
De la nuit j'aime le silence:
Doux rossignols, chantez pour moi.

Doux chantes de l'amour fidèle,
De Phryné fuyez le séjour:
Phryné rend chaque nuit nouvelle
Complice d'un nouvel amour.

En vain des baisers sans ivresse
Ont scellé des serments sans foi;
Je crois encore à la tendresse:
Doux rossignols, chantez pour moi.

Pour vous il n'est point de Zoïle;
Mais croyez-vous, par vos accords,
Toucher l'avare au coeur stérile,
Qui compte à présents ses trésors?
Quand la nuit favorable aux ruses,
Pour son or le remplit d'effroi,
Ma pauvreté sourit aux Muses:
Doux rossignols, chantez pour moi.

⁷ P. J. de Béranger, *Oeuvres complètes*, Paris 1855, knj. I, str. 307.

Vous qui redoutez l'esclavage,
Ah! refusez vos tendres airs
A ces nobles qui, d'âge en âge,
Pour en donner portent des fers.
Tandis qu'ils veillent en silence,
Debout auprès du lit d'un roi,
C'est la liberté que j'encense:
Doux rossignols, chantez pour moi.

Mais votre voix devient plus vive;
Non, vous n'aimez pas les méchants.
Du printemps le parfum m'arrive
Avec la douceur de vos chants;
La nature, plus belle encore,
Dans mon coeur va graver sa loi.
J'attends le réveil de l'aurore:
Doux rossignols, chantez pour moi.

I po glavnoj ideji, i po pojedinostima i po atmosferi Zmajeva pjesma »U gori« jasno opominje na Beranževu pjesmu »Les rossignols«. Ako se ovdje uporede izvjesni odlomci iz Zmajeva prepjeva »Slavuji« (Po Beranžeu), koji se pojavio 1863, sa pjesmom »U gori«, onda se utičaj Beranžea na Zmaja mnogo jače osjeća.⁸

»Noć se širi po nemirnom gradu,
Al' još vrvi bujni komešaj;
Mene zovu da mi leka dadu,
Mirni časi u prirode raj.
Ovde, ovde, gde potok žubori,
Rastvore se osećanja sva.
Milina je u zelenoj gori —
Pojte, slavji, što bih pev'o ja! ...
Kad ja šecem duha slobodnoga —
Pojte, slavji, što bih pev'o ja!
Slobodni ste, ostanite ovde,
U krasoti zelenila tog;
Onde nema sreće ni slobode,

Odande se oselio Bog.
Mrke straže, verige i mači,
što čuvaju starodavna zla,
A ovde se nikad ne oblači —
Pojte, slavji, što bih pev'o ja!
Blago meni u ovoj samoći!
Divno mesto, divno miran čas —
Priželjkujte u toj slatkoj noći,
Nek se topi sve u jedan glas.
Oj prirodu, sveti su ti dvori,
Blago svakom ko uživat zna;
Tu ću čekat dok zora zazori! —
Pojte, slavji, što bih pev'o ja!«

I Zmaj, poput Beranžea, bježi od ljudi, napušta veliki grad i ide u prirodu. U svome drugome prepjevu »Slavuji« (Beranže) iz 1874. mnogo oštrije napada velegrad Pariz, a uzdiže prirodu i »milinu zelene gore«:⁹

»Idem vani, zelen lug je blizu...
Tamo tamo, gde ću mirmo lutat,
Kud me ptice svojim pevom mame,
Ja u noći volim samo ćutat,
Oj slavuji, vi pevajte za me!...
Blago meni u zelenom lugu,
Gde se grudi u slobodi šire,
Ja sam srećan u ptičijem krugu,
Pijuć' njina glasa miomire.
Prirodu sam zagrlio bujnu...
Oj slavuji, vi pevajte za me!«

Jula mjeseca 1904. posjetio je Jovan Maksimović Sremsku Mitrovicu. Tamo je došao o »šestonedeljnom parastosu Zmajevom« i tom je prilikom pregledao kućnu Zmajevu biblioteku. Popisao je

⁸ *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, Beograd 1935, knj. XI, str. 274.

⁹ *Ibidem*, str. 276—277.

knjige koje je tu zatekao, prelistavao ih je i tražio u njima zablješke koje je Zmaj u njima pravio. U Zmajevoj biblioteci Maksimović je tada našao i zbirku pjesama *Stärkende Tropfen für Solche, denen die Welt im Magen liegt*, koju je sastavio njemački humoristički pjesnik Krasus i koja se pojavila 1870.

Mi smo još ranije pretpostavljali da je Zmaj morao prepjevati neke pjesme iz te zbirke *Stärkende Tropfen*. Godinama smo tražili tu knjigu i tek prošle godine našli smo njen jedan primjerak u Bavarskoj državnoj biblioteci («Bayerische Staatsbibliothek») u Minhenu. U njoj smo pronašli izvornike Zmajevih prepjeva »Tako treba neverniku« (Po nemačkom) i »Metamorfoze« (Po nemačkom). Utvrdili smo da je izvor Zmajevu prepjevu »Tako treba neverniku« (Po nemačkom) njemačka pjesma »Des Birnbaums Rache«, a da su »Metamorfoze« (Po nemačkom) prerada njemačke pjesme »Durch Nacht zum Licht«.

Zmaj je preradio još dvije pjesme iz njemačke zbirke *Stärkende Tropfen*. Njegova pjesmica »Ljubav ima granice« (Po nemačkom) prepjev je njemačke pjesmice »Entweder-oder« koja se nalazi u zbirci *Stärkende Tropfen*. To se može lako vidjeti kad se te dvije pjesmice uporede.

LJUBAV IMA GRANICE¹⁰

(Po nemačkom)

Ljubav ima granice
Do izvesne tačke,
Ako voliš ptičice,
Ne smeš volet mačke.

ENTWEDER-ODER¹¹

Du kannst die ganze Welt
Mit Liebe nicht umfassen,
bist du der Vögel Freund,
Musst du die Katzen hassen.

Zmaj je preradio i pjesmu »Zur Seelenkunde« iz zbirke *Stärkende Tropfen*. Svoju preradu objavio je u 23. broju lista *Starmali* 1879. Dao joj je naslov »Dve sestrice«. Pored njenoga naslova stavio je primjedbu »po nemačkom«.

Neka budu ovdje navedene Zmajeva prerada »Dve sestrice« (Po nemačkom) i njemačka pjesma »Zur Seelenkunde« u cjelini.

¹⁰ Op. c., knj. XII, str. 270.

¹¹ Crassus, *Stärkende Tropfen für Solche, denen die Welt im Magen liegt*. Angesetzt und aufgewartet von Crassus, Braun u. Schneider, München [um 1870], str. 184.

J. M. MILOVIĆ

DVE SESTRICE¹²

(Po nemačkom)

Ja poznajem do dve sestre,
Poznajem ih već odavna, —
Te su sestre vrlo razne, —
Jedna j' Juca, druga Stana.

Juca voli huku, buku, —
Stana čuti u vajatu; —
Juca kosu kiti strelom, —
Stana nosi krst o vratu.

Juca puši cigaretu,
I svađa se svojom tetkom; —

Stana poji heruviku,
Posti sredom, posti petkom.

Juca puca kad pogledi, —
Stanine su oči lenje;
Juca ide na paradu, —
Stana ide na jutrenje.

Znate l' zašt' je Juca oštra,
Stana krotka kao ovca?
— Juca ljubi oficira,
— Stana ljubi bogoslovca.

ZUR SEELENKUNDE¹³

Die Katharin schleicht ganz venbleicht,
sie leidet an schweren Träumen,
die Liesel ist frisch, sie träumt so leicht,
wer will das zusammen reimen?

Die Waffengattung ist Ursach' dafür,
derer, die sie im Herzen bewahren;
die Kath'r'in liebt einen Kuirassier,
das Lieserl einen Husaren!

Zmaj je, kao što se to već na prvi pogled vidi, uveliko proširio izvornik svoje prerade. Od njemačke pjesme »Zur Seelenkunde«, koja se sastoji od osam stihova, sročio je pjesmu od dvadeset rimovanih osmeraca. Dosta apstraktni naslov njemačke pjesme »Zur Seelenkunde« preinačio je. Svoju preradu nazvao je »Dve sestrice«. Time je unekoliko nagovijestio o kome će biti riječ u pjesmi. Posrbio je imena njemačkih djevojaka: maloj Lizi dao je ime *Juca*, a Katarini *Stana*. Jucu i Stanu je prikazao kao dvije sestre. Ne vidi se iz njemačke pjesme »Zur Seelenkunde« da li su Katarina i Liza u kakvom rodu. One su doduše različite naravi. Katarina voli kirasira. Radi toga se nečujno kreće; blijeda je u licu; ima ružne snove. Mala Liza je zaljubljena u husara. Zato je okretna i vesela; bezbrižna je i slatke snove sanja. I među njihovim draganima postoji neka mala razlika; ne pripadaju istom rodu vojske, ali su oni ipak ratnici.

Zmaj je pak u svojoj preradi »Dve sestrice« mnogo jače ocrtao figure Juce i Stane. Kod njega je Jucin dragan oficir, a Stanin bogoslovac. Radi toga Juca i voli huku i buku, kiti svoju kosu

¹² *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, Beograd 1935, knj. XI, str. 63—64.

¹³ *Crassus*, op. c., str. 175.

strijelom, puši cigaretu, svađa se sa svojom tetkom, ima oštar pogled, voli parade. Stana je pak sasvim druge prirode: ona diše pravim hrišćanskim duhom; većinom sjedi u svojoj sobi i čuti, nosi krst o vratu, pjeva pobožne pjesme, posti srijedom i petkom, ide na jutrenje, krotka je kao ovca.

Veliki njemački dramatičar Fridrih Hebel (Friedrich Hebbel, 1813—1863) poznat je i kao liričar. Ispjevao je podosta lirskih pjesama i balada. Zmaj je poznavao njegove pjesme i nešto je od njega prepjevao na naš jezik. U 42. broju lista *Brankovo kolo* objavio je 1901. svoj prepjev »Grob«. Pored njega je stavio primjedbu »po Heblu«. To je slobodni prepjev Hebelove pjesme »Das Grab«. Zmaj je štampao 1881. u listu *Otađzbina* svoj prijevod »Ptica«. I pored njega se nalazi primjedba »po Heblu«. Hebel je doduše ispjevao pjesmu koja nosi naslov »Das Vöglein«, ali ta njegova pjesma nema ništa zajedničko s prepjevom »Ptica« (Po Heblu), osim naslova. Dovoljno je ovdje navesti prvu kiticu prijevoda »Ptica« (Po Heblu) i prvu strofu njemačke pjesme »Das Vöglein« da bi se to vidjelo:

PTICA (Po Heblu)¹⁴

»Reci mi, ptico mila,
Kuda te nose krila?«
Ja ne znam kud ni kam',
Vuče me nešto tam',
Šapće mi neka slut:
To ti je pravi put!

DAS VÖGLEIN¹⁵

Vöglein vom Zweig
Gaukelt hernieder;
Lustig sogleich
Schwingt es sich wieder.

Ima pak kod Zmaja još jedan prepjev čiji izvornik treba tražiti kod Hebela. To je »Miris i cvet« pored koga se nalazi Zmajeva primjedba »po nemačkom«. »Miris i cvet« je slobodni prijevod Hebelove pjesme »Blume und Duft«.

Evo u cjelini Zmajeva prepjeva »Miris i cvet« (Po nemačkom) i Hebelove pjesme »Blume und Duft«.

MIRIS i CVET¹⁶

(Po nemačkom)

U začetku premaleta,
Kad te sretne miomir,
Ti ne idi tražit cveta,
Tog mirisa skriven vir.

Miris ima sve divote,
Večni život, večni maj, —
Cvet bi samo setio te
Kako mu je blizu kraj.

¹⁴ *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, Beograd 1935, knj. XI, str. 164—165.

¹⁵ *Hebbels Werke. Erster Teil. Gedichte — Mutter und Kind*, Berlin-Leipzig-Wien-Stuttgart, Deutsches Verlagshaus Bong u. Co., knj. I, str. 28.

¹⁶ *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, Beograd 1935, knj. XI, str. 163.

BLUME UND DUFT¹⁷

In Frühlings Heiligtume,
Wenn dir ein Duft ans Tiefste
rührt,

Da suche nicht die Blume,
Der ihm ein Hauch entführt.

Der Duft lässt Ew'ges ahnen,
Von unbegrenztem Leben voll;

Die Blume kann nur mahnen,
Wie schnell sie welken soll.

Prije nego smo bili otkrili da je Hebelova pjesma »Blume und Duft« bila izvornik Zmajeva prijevoda »Miris i cvet«, mislili smo da se Zmaj mogao nadahnuti za pjesmu »Miris i cvet« sljedećom kratkom pjesmom Fridriha Bodenšteta.¹⁸

»Der Rose süsser Duft genügt,
Man braucht sie nicht zu brechen —
Und wer sich mit dem Duft begnügt,
Den wird ihr Dorn nicht stechen!«

Zmaj je te Bodenštetove stihove bio preveo na naš jezik i štampao još 1870. u 2. broju lista *Zemljak*.¹⁹

»Ti ne moraš ružu brati,
Možeš samo mirisati;
Na stablu je miris jači,
A neće te tm zataći.«

Jednom smo vjerovali i da je naš pjesnik mogao dobiti podstrek za pjesmu »Miris i cvet« od Krasusa. U Krasusovoj zbirci *Stärkende Tropfen* nalaze se sljedeći stihovi koje je Zmaj čitao:²⁰

»Wie 's Röslein dich ergötzen kann,
ohn' dass es dich mit Dornen sticht?
willst wissen Du: so schau es an,
und riech' daran, doch brich es nicht.«

Ima još jedna pjesma kod Zmaja koja je, vjerovatno, nastala pod uticajem Fridriha Hebela. To je pjesma »Uzalud«. Ispod njenoga naslova nalazi se primjedba »prevedeno«. Ta pjesma, izgleda, nije prijevod. Ona je nastala pod uticajem Hebelove pjesme »Horn und Flöte«. Da bi se to jasno vidjelo, navešćemo ovdje u cjelini obadvije pjesme.

¹⁷ *Hebbels Werke in zehn Teilen*. Herausgegeben mit Einleitungen und Anmerkungen versehen von Theodor Fappe, Goldene Klassiker-Bibliothek, Berlin-Leipzig-Wien, Stuttgart, Deutsches Verlagshaus Bong u. Co., Erster Teil, str. 112.

¹⁸ Friedrich Bodenstedt, *Die Lieder des Mirza-Schaffy*, Berlin 1851, str. 989.

¹⁹ *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, Beograd 1935, knj. XII, str. 67.

²⁰ Crassus, op. c., str. 158.

UZALUD²¹
(Prevedeno)

Zemlji u dubini
Gde se zlato stvara,
U kolovci tamnoj
Ognjenoga žara,
U dubokoj noći
Zemljinih prsiju —
Onde vode razne
Na sve strane biju.
Al' čovek ne spava,
Zemlju prokopava,
Kad do vode dođe,
Izvor-vodu krene —
Eto si vam cele istorije njene!

Grud'ma u dubini
Gde se duh odmara,
U kolovci mekoj
Životnoga žara,
Gde ljubav miriše

Nad se s verom sjaji,
Tu se kolebaju
Mnogi osećaji.
Al' moma ne spava,
Grudi prokopava,
Bol kroz ranu krene,
Bolna pesma pevne —
Eto si vam cele istorije njene.

Žedni traže vodu
Gde vire iz kama,
Bolna srca hite
K izvoru pesama.
Al' uzalud oni,
Al' uzalud ovi,
Jer po bistroj vodi
Gadna žaba plovi,
A šta pesma stvara? —
U njoj se leže jato kritičara.

HORN UND FLÖTE²²

Tief in des Berges Grunde,
Da ruhte das Metall,
In ödem Steingeklüfte,
Taub, ohne Glanz und Schall.
Oft um des Berges Gipfel
Hat dumpf der Sturm gerauscht,
Man hat in seinen Tiefen
Gewässersturz erlauscht.

Fern an des Ganges Ufer,
Da stand der Sandelbaum;
Die Sonne einsam drüber
Im weiten Himmelsraum.
Goss die auf ihn hernieder
Der Strahlen heisse Glut,
So kühlte ihn der Lotos
Durch seiner Düfte Flut.

Man wagte sich hinunter
Bis zu des Berges Herz
Und stahl mit keckem Finger
Sein treu bewahrtes Erz.
Durch Feuer und durch Wasser
Hat das den Weg gemacht,
Draus haben Menschenhände
Ein Horn hervorgebracht.

Es haben gift'ge Winde
Den edlen Baum entstell,
Dann hat ein fleiss'ger Schiffer
Ihn ganz und gar gefällt.
Ihn übers Meer zu führen,
Hielt er ihn nicht zu schlecht,
Zur Flöte fand ein Meister
Drauf einen Zweig gerecht.

Nun bläsest du die Flöte
Und du das Horn zur Stund',
Und Horn und Flöte machen
Mir manch Geheimnis kund.
Bald in des Berges Schosse
Vermeine ich zu sein,
Und bald, mich zu ergehen
In Indiens Sonnenschein.

²¹ *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, Beograd 1937, knj. XVI, str. 179—180.

²² Christian Friedrich Hebbel, *Werke*, Erster Teil, *Gedichte* — *Mutter und Kind*. Herausgegeben und mit einem Lebensbild versehen von Theodor Poppe, Berlin—Leipzig—Wien—Stuttgart, Deutsches Verlagshaus Bong u. Co., str. 113—114.

Srodnost između Zmajevе pjesme »Uzalud« i Hebelove »Horn und Flöte« očita je na prvi pogled. Obje se pjesme slažu i po glavnom motivu i po pojedinostima. Između njih postoji jaka veza. Zmaj je pozajmio za svoju pjesmu »Uzalud« glavne misli iz prve i treće strofe Hebelove pjesme »Horn und Flöte«. Šta sadrži Zmajeva pjesma »Uzalud«? U usijanoj unutrašnjosti zemlje gusta caruje tama, ali tu nastaje i plemeniti metal zlato. Tu i podzemne vode teku u raznim pravcima. Sve je tu u pokretu. Ali ni čovjek ne miruje na zemljinoj površini. On prokopava zemljinu koru, silazi u dubine da ih ispita, ispod zemlje kopa i dalje i kad naiđe na izvor, bujica pokulja. Prema Zmaju, takvo nemirno stanje vlada i u ljudskim grudima: u njihovim kutevima boravi nemirni ljudski duh; tu je isto i ljubav koja srce razdire; nada i vjera se tu blistaju; mnoga se osjećanja tu kolebaju. Prisutna je u pjesmi »Uzalud« i djevojka. U dubini njene duše budi se njena nekadanja nesretna ljubav i iz njenih grudi se razliježe tužna pjesma. Deset posljednjih stihova iz pjesme »Uzalud« nemaju nikakve veze s glavnom idejom same pjesme. Oni su prosto nakalemljeni na pjesmu i izražavaju Zmajevu gorku ironiju u Hajneovom duhu. Iz njih je naš pjesnik i pozajmio naslov za pjesmu »Uzalud«:

»Al' uzalud oni,
Al' uzalud ovi,
Jer po bistroj vodi
Gadna žaba plovi...«

Prva i treća i druga i četvrta strofa Hebelove pjesme »Horn und Flöte« obrazuju po jednu zasebnu cjelinu. Peta njena kitica objedinjuje unekoliko te dvije cjeline. U prvoj i trećoj strofi govori se o dubini brda; tu se u pukotini u stijeni nalazi metal koji nema ni sjaja ni zvuka. Oko vrha brda duva često bura. U njegovoj unutrašnjosti se voda stropoštava. Čovjek se ne plaši ničega. On prodire u dubinu brda, donosi metal na vidjelo, topi ga u vatri i od njega pravi rog.

Eto to su ideje iz Hebelove pjesme »Horn und Flöte« koje su inspirisale Zmaja za njegovu pjesmu »Uzalud«. Sami početak tih pjesama je skoro sasvim identičan:

UZALUD

Zemlji u dubini
Gde se zlato stvara,
U kolecvi tamnoj
Ognjenoga žara...

HORN UND FLÖTE

Tief in des Berges Grunde,
Da ruhte das Metall...

Zmaj je u ranoj svojoj mladosti upoznao djela Johana Gotfrida Herdera (Johann Gottfried Herder, 1744—1803). Njegov je brat Kornel pričao J. Maksimoviću:²³ »Zmaj je uvek kad je dolazio 'sa škola' (iz Halaša, Praga, Beča) donosio dela znamenitih pisaca — Šilera, Getera, Herdera...«. J. Maksimović je 1904. zatekao u Zmajevoj privatnoj biblioteci u Kamenici Herderovo djelo *Blumenlese aus morgenländischen Dichtern*. Ova zbirka pjesama nalazila se, prema riječima Maksimovićevim, među omiljenim Zmajevim knjigama.²⁴ Maksimović je saopštio da je u Zmajevoj biblioteci bilo i Herderovo djelo *Stimmen der Völker*.²⁵

U Zmajevim djelima nalaze se tri kraće priče pored kojih stoji oznaka »Istočna razmatranja«. Jaša M. Prodanović, koji je nastojao da pronađe i objavi sve ono što je Zmaj napisao, izdao je ta »Istočna razmatranja« kao Zmajevu svojimu.²⁶ Ta »Istočna razmatranja« su, međutim, prijevod iz Herderovih djela.

Da bi se to vidjelo, mi ćemo ovdje navesti prvu rečenicu Zmajeva prijevoda i originala tih »Istočnih razmatranja«.

ZMIJA

»Koja ti je vajda«, reče čovek zmiji, »kad ljudima ranu zadaš? Ta ti znaš kakve su sledi tvog poganog zuba! Ti me uješ za petu, a otrov tvoj sune i proteče kroz sve moje žile«.

DIE SCHLANGE²⁷

»Was hast du davon?« sprach der Mensch zur Schlange, »dass du unser Geschlecht verwundest, da du doch die bösen Folgen deines Zahnes kennest? Du stichst meine Ferse; und schnell brennet das Gift durch alle meine Adern«.

SVETLOST I LJUBAV

»Sve je bilo spočetka pusto i prazno, hladan morski ponor; življi (stihije) stvari čamahu u divljem neredu...«

LICHT UND LIEBE²⁸

»Im Anfange war alles wüst und leer, ein kalter Meeresabgrund; die Elemente der Dinge lagen wild durcheinander...«

RUŽA MEĐU TRNJEM

»Neki smeran čovek življaše teško uvređen i ojađen među svojim gonocijima. Jedared se neveseo po svom vrtu šetao očajavajući i dvoumeći o putovima promisla...«

²³ J. Maksimović, »Zmajeva lektira«, *Srpski književni glasnik*, Beograd, 16. jul, 1906, str. 116.

²⁴ *Ibid.*, str. 119.

²⁵ *Ibid.*, str. 119.

²⁶ *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, Beograd 1934, knj. X, str. 32.

²⁷ *Herder's sämtliche Werke. Zur schönen Literatur und Kunst*, Tübingen 1807, knj. IX, str. 83.

²⁸ *Ibid.*, str. 13.

DIE ROSE UNTER DORNEN²⁹

»Ein frommer Mann, der tief gekränkt und verwundet mitten unter seinen Verfolgern lebte, ging traurig einmal auf und ab in seinem Garten, an den Wegen der Vorsehung fast verzweifelnd...«

Na stranici 479 *Danice* od 31. oktobra 1861. objavljena je priča »Dan i noć« koja je istočnjačkoga porijekla. Pored nje nema nikakve napomene iz koje bi se vidjelo da ne bi bila originalna. Ona pak potiče iz djela Johana Gotfrida Herdera. Njen original nosi naslov »Nacht und Tag«.

Donosimo ovdje i prijevod i original te priče.

DAN I NOĆ.³⁰

Dan i noć prepiraše se jedared, čije je prvenstvo.

Vatreno i svjetlo dete dan reče: »Tama na majko noći, zar i ti očeš da se sa mnom o prvenstvo otimaš! A gde je tvoje kao moje sunce, i kao moje nebo, i kao moja polja, i kao moj neumorni svet? Što ti svaki dan uspavaš i umrtviš, moram ja da budim i oživljavam, i što razmlitaviš, da podižem.«

»Ne hvale se tako«, reče mu smerna majka noć, »ta ja moram da odmaram i krepim što ti svaki dan umoriš, i što uzbunjuješ, da blažim i stišavam; ja, majka ljudi i svega života, primam radostno svu decu moju na moje krilo i moja nedra, i koje se samo ruba od moje odeće dotakne, zaboravi na sve opsene tvoje, pa spustivši glavu, lako i spokojno zaspi, i onda ja primirene duše u nebo dižem i nebesnim radostima pojim; a oku što se od tvoje silne svetlosti ne usuđuje ni pogledati na nebo, otkrivam jato nebrojeni zvezda i sunaca, i nebrojeni slika i nadanja.«

Govorljivi dan htede još nešto reći, ali se u isti mah i sam odeće njezine dotace, te začuta i umoren pađe i na njezinom krilu zaspao, a ona osta s onim mirnim likom svojim u onoj punoj zvezda odeći i punoj zvezda kruni i slavi svojoj trepteći i blistajući se.

NACHT UND TAG.³¹

Nacht und Tag stritten miteinander um den Vorzug; der feurige, glänzende Knabe, Tag, fing an, zu streiten.

»Arme dunkle Mutter«, sprach er, »was hast du wie meine Sonne, wie meinen Himmel, wie meine Fluren, wie mein geschäftiges, rastloses Leben? Ich erwecke, was du getötet hast, zum Gefühl eines neuen Daseins; was du erschlafstest, rege ich auf.«

»Dankt man dir aber auch immer für deine Aufregung?« sprach die bescheidne, verschleierte Nacht. »Muss ich nicht erquickten, was du ermattest, und wie kann ich's anders als meistens durch die Vergessenheit deiner? — Ich hingegen, die Mutter der Götter und Menschen, nehme alles, was ich erzeugte, mit seiner Zufriedenheit in meinen Schoss; sobald es den Saum meines Kleides berührt, vergisst es alle dein Blendwerk und neiget sein Haupt sanft nieder. Und dann erhebe, dann nähre ich die ruhig gewordene Seele mit himmlischem Tau. Dem Auge, das unter deinem Sonnenstrahl nie gen Himmel zu sehen wagte, enthülle ich die verhüllte Nacht, ein Heer unzähliger Sonnen, unzähliger Bilder, neue Hoffnungen, neue Sterne.«

Eben berührte der schwatzende Tag den Saum ihres Gewandes, und schwelgend und matt sank er selbst in ihren umhüllenden Schoss. Sie aber sass im ihrem Sternenmantel, in ihrer Sternenkronen mit ewig ruhigem Antlitz.

²⁹ *Ibid.*, str. 91.

Potrebno se ovdje zapitati ko je preveo s njemačkoga na naš jezik Herderovu priču »Nacht und Tag«. Po svoj prilici, to je bio Zmaj. On je, kao što smo maloprije vidjeli, 1861. dobro poznavao Herderova djela. G. 1857. objavio je u listu *Sedmica* svoje prijevode iz Herdera »Zmija«, »Svetlost i ljubav« i »Ruža među trnjem«. Zmaj je uveliko sarađivao i u listu *Danica* u kome je ugledao svijet i prijevod iz Herdera »Dan i noć«. Glavni i odgovorni urednik *Danice* Đorđe Popović tražio je veoma često od Zmaja priloge za svoj list. 18/30. maja 1856. on piše, između ostaloga, Zmaju: »Pošlji mi kakvu drugu pesmu, kao što je šilješ *Nevenu*, pak ničija pre, nego tvoja.«³² I u svome pismu, koje je, izgleda, iz 1857, on usrdno moli Zmaja da mu dostavi neki pjesnički prilog: »Molim te, smiluj se na me, te mi pošlji češće koju tvoju pesmu, da malo danem u ovoj prozi, koja mene okružava. Šta je sa Toldijom?«.³³ 29. januara 1861. javlja Zmaju: »... Evo ti fiorina 7 u ime honorara za:

Blago onom,

Anđeo Srba.

Uzdam se jako, da ćeš me staviti i ove godine u to prijatno položnije, da ti moram honorar plaćati — 200 f. ševerunga za 5 tabaka. — Pravi, more, srbski sozat! Tu ćeš da dobiješ, osim besmrtija i drugih vazdušnih stvari, još i ekstra honorar, koga možeš na što ti volja potrošiti...«³⁴ Zmaj se odazvao Popovićevom pozivu. On je štampao u *Danici* za 1861. nekoliko svojih priloga. Na stranici 97. *Danice* br. 7 od 10. marta 1861. objavljena je njegova pjesma »Čašo moja, čašo« sa šifrom *J*. Na stranici 229. *Danice* br. 13 od 10. maja 1861. štampan je njegov prepjev »Stari i mladi« koji je potpisan šifrom *J*. Na stranici 385. *Danice* br. 25 od 10. septembra 1861. donesena je njegova pjesma »Misao«. Broj 28. *Danice* od 10. oktobra 1861. donio je na stranici 433 sa šifrom *J* njegovu pjesmu »Nevinašce«.

³⁰ *Danica*. List za zabavu i književnost, Novi Sad, II/1861, br. 30, 31. oktobra, str. 479.

³¹ *Herders Werke*, hg. von Prof. Dr. Theodor Matthias. Leipzig und Wien, Bibliographisches Institut, knj. V, str. 44—45.

³² *Prepiska Jovana Jovanovića Zmaja*. Tekstove pripremili za štampu Mladen Leskovic i Ivanka Jovičić. Novi Sad, Matica srpska, 1957, knj. I, str. 8.

³³ *Ibid.*, str. 13.

³⁴ *Ibid.*, str. 32.